

չէ զայն «օտար և տղեզ» նկատել. որովհետեւ Լուսաւորչէն սկսեալ իր բոլոր սերունդին եպիսկոպոսապետները մինչև Ս. Սահակ, Կարողիկոս անունը փառաւորած են, ատար տալով որբական պաշտօնին բարձր խմաստը, նուիրական ըմբռնումը և արմանիքի ու գիրքի վսեմ հասկըցնողութիւնը:

Դարձեալ Կարողիկէ բառը, շատ անգամ չտակ առումով մը, ստորոգելին եղած է էջմիածնի Մայր Եկեղեցւոյն, եւ անելի սեղմ նշանակութեամբ մըն ալ, հայ ճարտարապետութեան մէջ, կը ներկայացնէ Հայաստանի եկեղեցիներուն սիրուն և գեղեցիկ գմբէթները: Այս հակիրճ զիտողութիւններ ցոյց կուտան թէ Կարողիկոս, Կարողիկէ հայեցի են և սերտ կապ ունին մեր ազգային և եկեղեցական պատմութեան հետ, և կարելի չէ մէկգի նեաւ զայն իբրեւ օտար և տղեզ (անհասկնալի՝ որակում մը) այն օտարներու սիրուն, որոնք իրենց խօսածներուն և գրածներուն մէջ հաշուադէպ է որ չիտակ տեղեկութիւն մը արձանագրեն Հայաստանի Եկեղեցւոյ մասին. զոր օրինակ չես կրնար օտարներուն գլուխը մտցնել թէ Հայաստանեայց Եկեղեցին նշխարական կամ միաբնակ չէ. չես կրնար հասկըցնել անոնց թէ Հայոց մայրենի եկեղեցւոյն անունն է Հայաստանեայց Եկեղեցի կամ Եկեղեցի Հայոց, և ո՛չ թէ Լուսաւորչեան կամ Գրիգորեան: Նոյն իսկ հայ-կաթօլիկներուն, որոնք «էջմիածնական» ստորագրելի մը յերկրեցին իրենց Մայրենի-Եկեղեցւոյն համար, չես կրնար հասկըցնել թէ պատմական ու աններելի սխալ մը ըրած են: Եթէ օտարները այնքան անպատրաստ են Հայոց և Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ մասին չիտակ բաներ հասկընալու և գրելու, այն ատեն բոլորովին միամտութիւն է կարծել թէ զարերէ ի վեր նուիրապետուած և ամբողջ Հայ մատենագրութեան մէջ պատմականացած և օտար մատենագրութեան մէջ ալ ծանօթ Կարողիկոս տիտղոսը եթէ չգործածուի, օտարը պիտի փոխէ իր կարծիքը. թէ, ըստ մեզ, ունէ արժէք չունի կարծիքը ա՛յնպիսի օտարներուն, որ չեն գիտեր Կարողիկոս բառին նշանակութիւնը Հայոց, Վրաց, Աղուանից և Ասորաց եկեղեցիներուն մէջ և կը

չիտեն զայն «Կարողիկէ» բառին լատին նացած յարանուանական առումին հետ:

Իբրեւ հետաքրքրական ծանօթութիւն գիտել կուտանք նաեւ թէ Կարողիկոս բառը իր նախնական առումով Հոռոմէական կայսրութեան մէջ հարկահանութեան բարձր պաշտօնեայի տիտղոսն էր:

Եւ որովհետեւ Հայց. Եկեղեցւոյն հոգեւոր վերին պետերը (ինչպէս յայտնի է Եգիւղէն և Խորենացիէն) պետական հարկերու գանձումին վրայ ալ կը հսկէին^(*), հաւանական կը թուի մեզ թէ Հայոց հայրապետները այդ պատճառով կոչուեցան ԿԱԹՈՂՈՒԿՈՍ: Բայց երբ այդ աշխարհիկ պատականութիւնը զաղրեցաւ, ատոր տիտղոսը մնաց սակայն: Մեր հնագոյն պատմագիրներէն Փաւստոս ունի Կարողիկոս կոչումը, ունի նաեւ ատոր հետ Քանանայացի, Եսիսկոպոսացի և Հայրապէս կոչումները. և Փաւստոսի, ինչպէս նաեւ Աղաթանգեղոսի մէջ՝ Բարսեղ Կեսարացին ալ Կարողիկոս կոչուած է:

Բ. Ե.

ԿԱԹՈՂՈՒԿՈՍ ԵՎ ԵԿԵՂԵՑԻ

եւ

ԿԱԹՈՂՈՒԿՈՍ

իւ-

Տաթևացին կ'ըսէ.

— «Այլ գիտելի է զի Քրիստոս զո՛ւի է եկեղեցւոյ, եւ հաւատացեալը՝ մարմին եւ անդամը նորա»:

— «Մի է Քրիստոս եւ մի մարմին նորա, որ կոչի մի Կարողիկէ եկեղեցի»:

— «Կարողիկէն ընդմանրական լսի, իսկ եկեղեցին՝ ժողովումն»:

— «Մի է ամենայն ընդմանուր եկեղեցիք, որ է բոլոր Քրիստոնեայր ըստ հաւատոյն եւ կոչմանն յոսոյն որպէս սնո իւ»:

— «Դուիս եկեղեցւոյ է՝ Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս, որպէս ասացաւ, եւ փոխանորդ նորա ի յերկրի ի հինն բանաւայապանն, որպէս Անարօն, եւ ի նորս Կարողիկոսն իւրարանջիւր ազգի»:

(Գիրք-Հաղցմանց, էջ 532-534)

(*) Տե՛ս ՍՄՈՒՆ, 1928, Թիւ 1, 85 վր. էջ 7-8: